

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

МАУП

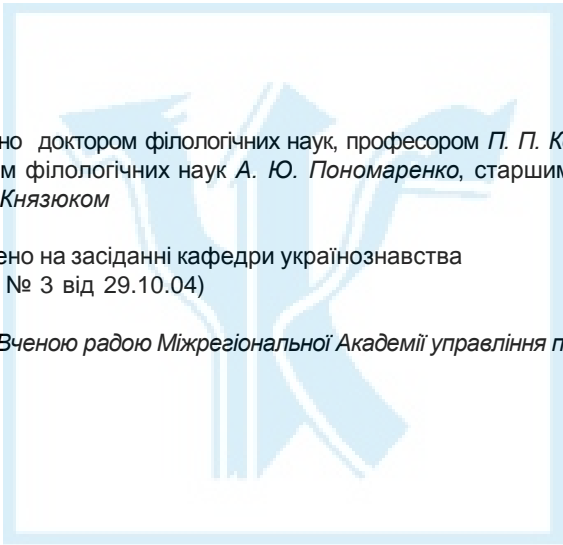
**НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА
дисципліни**

“УКРАЇНОЗНАВСТВО”

(для бакалаврів)

МАУП

Київ 2005

Підготовлено доктором філологічних наук, професором *П. П. Кононечком*, кандидатом філологічних наук *А. Ю. Пономаренко*, старшим викладачем *Г. Т. Князюком*

Затверджено на засіданні кафедри українознавства
(протокол № 3 від 29.10.04)

Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом

Кононечко П. П., Пономаренко А. Ю., Князюк Г. Т. Навчальна програма дисципліни “Українознавство” (для бакалаврів). — К.: МАУП, 2005. — 28 с.

Навчальна програма містить пояснювальну записку, навчально-тематичний план, програмний матеріал до вивчення дисципліни “Українознавство”, питання для самоконтролю, теми рефератів, а також список рекомендованої літератури.

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Українознавство в системі освіти має давні традиції. Його коріння — в надрах ще епосу та літописної літератури середини нашої ери та часів Київської Русі, а першотворцями були автор “Літопису Аскольда”, великі князі Ярослав Мудрий і Володимир Мономах, літописці Нестор і Никон, митрополит Іларіон. Закладені ними основи розвивали автори Галицько-Волинського і Густинського літописів, С. Величко, Г. Грабянка, Самовидець, автор “Історії Русів”, творці українознавчих концепцій і праць М. Максимович, М. Костомаров, В. Антонович, П. Куліш, О. Потебня, П. Житецький, М. Драгоманов, П. Юркевич, І. Нечуй-Левицький.

Етапними стали творчість Тараса Шевченка та дослідження Михайла Грушевського, зокрема його фундаментальна праця “Історія України-Руси”.

Витоки українознавства на рівні елементів етно-, крає-, країно-, народо-, державо-, природо-, людинознавства сягають ще Київсько-руського періоду і відтворені в літописах, спостереженнях істориків (у тому числі “батька історії” Геродота), дослідників, політиків, мандрівників Єгипту й інших арабських країн, Греції, Візантії, Риму, Скандинавії, Центральної Європи.

З кінця XIX ст. українознавство починає формуватись як цілісна система наукових знань, зокрема у працях Івана Франка та в діяльності Наукового Товариства ім. Т. Шевченка (НТШ), яке стало прообразом української Національної академії наук.

У XX ст. зусиллями М. Грушевського, Д. Яворницького, В. Вернадського, Іларіона (І. Огієнка), С. Єфремова, І. Стешенка та інших українознавство все чіткіше виявляє себе як єдина система науки і освіти, а з 1917 р. — і як філософсько-світоглядна основа формування політики, державного та суспільно-політичного життя в Україні. 20-ті роки XX ст. стали періодом його розквіту в усіх сферах культури й державотворення, виховання й навчання, наукових досліджень.

Розгром інституцій Національної академії наук на початку 30-х років призвів до дискредитації та фактичної заборони українознавства.

З того часу визначаються два напрями: знищення основ українознавства на теренах “радянської” України й все ширший розвиток його в європейських, американських, канадських, австралійських, азійських науково-освітніх, культурологічних центрах, створення інститутів українознавчих досліджень у Гарварді й Едмонтоні, в Лондоні, Празі, Мюнхені, Парижі. З’являються численні наукові праці, в тому числі “Загальна українська енциклопедія” (І. Раковського) й “Енциклопедія українознавства” (за ред. В. Кубійовича, З. Кузелі).

Відродження суверенної держави України в 90-х роках ХХ ст. зумовило й відродження науково-освітнього українознавства, засвідчивши: це — двоєдиний процес.

Чільну позицію в цьому процесі посів Інститут українознавства Київського Національного університету імені Тараса Шевченка (з червня 2000 р. — Науково-дослідний інститут українознавства Міністерства освіти і науки України). Інститутом, засновником і директором якого є професор П. П. Кононенко, розроблено концепції з українознавства як цілісної науки, як окремої навчальної дисципліни і як методології розвитку національної освіти.

Українознавство як цілісна система виховання й освіти стало основою навчально-виховних програм тисяч дитячих садків і шкіл, понад 150 вищих навчальних закладів України та багатьох центрів країн зарубіжжя.

Самим життям, потребами розбудови національної освіти в Україні було зумовлено те, що за поданням Міністерства освіти Кабінет Міністрів України постановою від 5 серпня 1998 р. ухвалив: ввести українознавство до державного стандарту освіти як окрему навчальну дисципліну, одночасно розвиваючи його і як методологію освітньо-виховного процесу.

Українознавство є системою наукових інтегративних знань про Україну, світове українство як цілісність, як геополітичну реальність.

Сама ж Україна й українознавство є органічними складовими вселюдства (планети Земля, всесвітньої цивілізації і культури), тому і українознавство постає важливим складником знань про всесвітнє людське суспільство.

Поняття Україна охоплює: територію, яку заселяв український етнос у минулому та заселяє українська нація (народ) зараз; природу, відповідну територію з її земними, водними, повітряними ресурсами, особливостями екології; мову як універсальний феномен буття і свідомості етнонації; суспільство й державу в їх генезисі; матеріальну й духовну культуру (релігію, філософію, мистецтво, освіту, науку, валеологію, право, військо, міжнародні відносини), що розвиваються упродовж багатовікової історії української етнонації та держави; тип людини; отже — світове українство в часо-просторовій еволюції.

Поняття українство охоплює: українців як світовий феномен (в Україні і зарубіжних країнах); етнонаціональні групи, що: а) займали і займають питомі українські землі поза теперішніми державними кордонами України від найдавніших часів до сьогодення; б) живуть у понад 60 країнах планети, творять там матеріальну й духовну культуру, але визнають свою етнонаціональну ідентичність, зумовлену єдністю етнонаціонального генотипу, долі, ментальності, усвідомлення історичної місії України й українців.

Предметом українознавчих досліджень є феномен українства, закономірності, досвід і уроки його етно-, націо-, державотворення, матеріального й духовного життя, формування і розвитку етнічної території (України).

Філософсько-гуманістичними основами українознавства є визнання: світ — єдиний, цілісний, повний лише у своїй різноманітності, в тому числі людей (народів), що становлять вселюдство; кожна людина, нація, мова, культура має природне, рівне право на життя й повну самореалізацію; тільки у взаємодії з іншими людьми кожна людина, кожен народ, його мова, культура можуть виявити всю повноту своєї індивідуально-вселюдської сутності; посягання на природне право кожної людини, нації, мови, культури, на їхню самотність і волю є злочином перед вселюдством; шляхом до повної реалізації сутності, покликання людини і людства є пізнання як синтез самопізнання і самотворчості.

Українознавство — шлях до самопізнання й самотворення українства, здійснення ним своєї історичної місії. Воно органічно поєднує (синтезує) процеси пізнання, виховання й навчання,

народної і академічної вітчизняної педагогіки, вітчизняного і зарубіжного досвіду, органічно переростає в українолюбство та українотворення.

Завдання курсу — на основі наукової джерельної бази, всебічного, системного вивчення й висвітлення генезису України й українства, самого українознавства як наукової системи: а) виявити досвід поколінь та історичні уроки розвитку етності, української природи, мови, держави, культури, людини; б) тим самим сприяти аналізу тенденцій, закономірностей, причин і наслідків розвитку й проблем сучасності; в) формувати питомі риси громадян; г) готувати покоління до самостійного життєвого вибору шляху та перспектив майбутнього, пізнання й самопізнання, творення й самотворення особистості, схильної і спроможної бути в гармонії з іншими людьми, з довкіллям, з власним “Я” (внутрішнім світом) і поєднувати особисті інтереси з громадськими, національно-державними та загальнолюдськими; сприяти виробленню високих суспільних, державних, гуманістичних, духовно-культурних ідеалів, визначенню морально-етичних та естетичних критеріїв і принципів життєдіяльності людей мудрого серця і гуманного розуму (інтелекту), патріотів-професіоналів світового рівня, творців засад громадянського суспільства в національній державі.

Методологічні засади українознавства визначаються його принципами: системності, історизму, науковості та інтегративності знань; методами: аналізу й синтезу; поєднання вітчизняного й зарубіжного досвіду; індукції і дедукції; єдності професіоналізму й патріотизму, знання і любові; постійного співвіднесення матеріалів (досвіду) різних центрів українознавства. Фундаментом українознавства є цілісна система знань археології та етнології, фольклористики і лінгвістики, антропології й демографії, людино-, суспільство- й природознавства, релігієзнавства, історії, філософії, культурології та інших наук.

Зміст, структура курсу:

Українознавство включає в себе крає-, країно-, природо-, суспільство, людино-, народознавство, але не як окремі предмети, а як елементи універсальної цілісності.

Універсальна цілісність “України” й “українства” розкривається й осягається шляхом взаємопов’язаного еволюційно-синхронного й діахронного розгляду концентрів: Україна — етнос, нація; Україна — природа, екологія; Україна — мова; Україна — держава, суспільство; Україна — культура (матеріальна, гуманітарно-духовна: релігія, філософія, мистецтво, освіта, наука; право; валеологія; військо); Україна в міжнародних відносинах; Україна — тип людини, ментальність; Україна — доля; Україна: історичні уроки, історична місія.

І через це українознавство постає як цілісна система самопізнання, виховання й навчання, єдності знання, любові і творення.

НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН
вивчення дисципліни
“УКРАЇНОЗНАВСТВО”

№ пор.	Назва теми
1	Концепція, структура і завдання навчального курсу “Українознавство”
2	Історія, етапи розвитку, історіографія і джерела українознавства
3	Україна: етнос
4	Україна: природа, екологія
5	Україна: мова
6	Україна: нація і держава
7	Україна: культура
8	Україна: художня словесність
9	Україна в міжнародних відносинах
10	Україна: ментальність, доля
11	Досвід та уроки буття українського народу. Україна: історична місія

ПРОГРАМНИЙ МАТЕРІАЛ
до вивчення дисципліни
“УКРАЇНОЗНАВСТВО”

Тема 1. Концепція, структура і завдання навчального курсу “українознавство”

Закономірний характер виникнення і розвитку українознавства як системи інтегративних знань про Україну і українство.

Поняття Україна та українство, загальна характеристика термінів навчальної дисципліни. Витоки українознавства: від зарубіжних джерел (праці Геродота, Гіппократа та ін.) до “Велесової книги”, Літопису Аскольда, “Повісті минулих літ”, “Історії України-Руси”, “Енциклопедії українознавства”, сучасних концепцій, програм, посібників, підручника з українознавства. Предмет, завдання і структура навчального курсу “Українознавство”. Формування і розвиток українознавства як наукової системи знань, як методології і як навчальної дисципліни. Від етно-, крає-, країно-, народо-, суспільство-, людинознавства до українознавства.

Література [2; 6; 8; 16–18; 21–23; 28; 35; 44; 48; 53; 73; 84; 86; 88]

Тема 2. Історія, етапи розвитку, історіографія і джерела українознавства

Зародження, джерельна база українознавства як процесу пізнання України і українства.

Основні етапи розвитку українознавства — вітчизняного й зарубіжного. Історична зумовленість формування українознавства. Історіографія українознавства як визначальний чинник систематизації і осмислення знань, становлення науки українознавства.

Наукове визначення понять “джерело” та “джерельна база” українознавства. Види джерел. Методи і прийоми їх ідентифікації та використання. Науковий аналіз джерел. Пам’ятки матеріальної та духовної культури українського народу як джерела українознавства. Основні групи джерел про Україну і українство (джерела передісторичної, Київсько-руської, козацько-гетьманської доби, ХІХ–ХХІ ст.).

Загальна характеристика сучасного джерелознавства та інформаційних можливостей бібліотечних і архівних фондів України, фондів зарубіжжя.

Література [23; 32; 35; 37; 44; 48; 87; 88]

Тема 3. Україна: етнос

Наукові теорії, гіпотези, версії походження й розвитку етносів.

Етнічні процеси на різних етапах розвитку людства. Визначальні чинники формування етносу.

Актуальність та значення вивчення проблеми етногенезу українців у системі українознавства. Концепції і теорії етногенезу в українознавстві.

Основні категорії та поняття етнонаціогенезу.

Український етнос: витоки та основні етапи розвитку.

Довкілля, спосіб життєдіяльності як визначальні чинники етногенезу українців.

Націогенез українців як вища форма розвитку народотворення, процесу консолідації етносу, суспільства, держави. Проблеми, перспективи розвитку українського етносу в Україні і зарубіжних країнах. Сучасний стан і перспективи розвитку української етнології.

Література [35; 40; 48; 51; 57; 58; 60; 71; 72; 88]

Тема 4. Україна: природа, екологія

Природа України в системі українознавства.

Природа України як творець людини, об'єкт людської практики і пізнання, взаємозалежність людини і природи, духовість природи. Людина і суспільство як складові природи, продукт її розвитку. Основні підходи в розумінні значення природи для людини: підкорення та співіснування. Еколого-етнічна цілісність України та її еволюція. Підстави для конфлікту “людина—природа”.

Природа України як формотворчий чинник, суб'єкт і об'єкт людського досвіду. Проблема злитості — розділеності людини і природи. Архетипність природи України.

Природність і штучність. Значення природи як основи, еталону соціального порядку та потенцій творчості українського народу.

Етногенез і біосфера. Концепції формування етносів на стику ландшафтів і в їх межах. Екологічний комплекс України. Обумовленість меж розселення українського етносу межами екосистем.

Цілісність екосистеми і цілісність людини. Роль природи у формуванні людини.

Література [9; 12; 17; 19; 23; 29; 35; 37; 46; 48; 69]

Тема 5. Україна: мова

Мова як феномен.

Мова як чинник українознавства, її пізнавальна і духовотворча функції. Мова як рівень культури індивіда.

Роль мови в пізнанні і творенні України та українства.

Першопчатки українського етносу і мови. Гіпотези про походження і розвиток української мови в доісторичні часи. Формування української етномовної території. Етногенез, природа і мовний розвиток. Зв'язок мови з ментальністю етносу (етнічні стереотипи). Віддзеркалення мовної свідомості в самоназвах українців (історія назв “Україна”, “Русь”).

Духово-культурний, естетичний вплив природи на мову і на людину через мову. Мова як засіб збереження інформації про природу.

Мова як вираження сутності й форма пізнання світу. Одиниці мови як мовно-естетичні знаки національної культури. Мова як міра духовності людини і суспільства. Мова, культура, мистецтво. Мова в державотворенні та національній ідентифікації. Ознаки самобутності української мови як однієї з гілок слов'янства. Сприйняття структурних ознак української мови у висвітленні її історії, зв'язків з іншими мовами і народами. Українська мова у світі. Мова як відображення долі України і українців сьогодні в майбутньому.

Література [18; 23; 26; 30; 33–37; 52; 60; 69; 83]

Тема 6. Україна: нація і держава

Національна ідея. Нація. Націоналізм.

Актуальність дослідження та вивчення проблеми національної свідомості та самосвідомості в консолідації української етно-

нації, становленні державності і подоланні нетрадиційних ідеологічних впливів, зокрема тоталітарної ідеологічної спадщини. Роль національної свідомості на різних етапах суспільного розвитку.

Стан дослідження національної свідомості та самосвідомості у вітчизняній та зарубіжній націології та історіософії. Основні концепції національної свідомості.

Державотворення в Україні як органічний чинник предмета українознавства. Проблема витоків української держави та державних утворень на території України в сучасній науці.

Зародження перших державних утворень на території України.

Вплив грецького, візантійського, арабського, індоевропейського, римського та варязького чинників у формуванні державотворчої традиції. Роль козацтва в українському державотворчому процесі.

Періодизація і тяглість процесу державотворення на українських землях. Державне самоутвердження України.

Література [2; 6; 7; 10; 15; 18; 20; 21; 23; 28; 30; 40; 42; 43; 46; 47; 52; 59; 61; 65; 72–76]

Тема 7. Україна: культура

Поняття культури, національної культури. Українська національна культура — визначальний напрям досліджень і життєдайних впливів українознавства.

Матеріальна і гуманітарно-духовна культура українців. Складники і чинники: будівництво житла; ведення господарства, ремісництво, скотарство, рибальство, полювання та ін.; побутова культура; вірування, обряди тощо. Мистецтво. Право.

Загальнолюдська універсальність культури, її національна специфіка.

Українська національна культура як цілісний феномен: зміст, специфічна сутність і форми вивчення.

Національна культура як визначальний чинник українства, простір цілісного образу нації. Українська культура на обшарах планети як феномен етнонаціональної самоідентифікації.

Художня словесність, архітектура, живопис, музика, театр та інші види мистецтв у системі українознавства.

Міра культури як міра людяності індивіда й народу.

Література [1; 13; 32; 34; 35; 37; 48; 52; 58; 62; 66; 72; 74; 79; 82]

Тема 8. Україна: художня словесність

Визначення ролі і місця художньої словесності у просторі (контексті) українознавства як інтегрованої науки. Людина, народ, цивілізація і мова (мови). Розкриття значення словесності для повноти знань про Україну й українство. Художнє слово як місткий образ буття, історії, характеру, долі, покликання та історичної місії України і світового українства.

Література як засіб самовисвітлення, самовираження, самозбереження національної ідентичності українства. Художня словесність крізь призму національних чинників. Індивідуальний стиль митця і національний тип художнього мислення, світовідчуття і світорозуміння, їх взаємозумовленість. Вплив інокультурного середовища на творчість і долю письменника. Особлива місія українського митця як виразника і захисника інтересів народу та речника української національної ідеї.

Література [2; 9; 11; 17; 20; 23; 28; 34; 38; 39; 41; 57; 62; 66; 69; 78; 80; 81; 83]

Тема 9. Україна в міжнародних відносинах

Методологія висвітлення проблеми. Міжнародні відносини державних народів і бездержавних; тих, що втратили державний статус, і тих, що ще не набули його; живуть на своїй землі чи в межах іншої державної структури; як колонізовані чи як суб'єкти федерації.

Світоглядно-культурне контактування протоукраїнців зі світом. Племінні державні утворення на пратеренах України: Трипільська, Празько-корчацька, Черняхівська, Зарубинецька

культури. Колонізаційні процеси східних слов'ян на теренах від Причорномор'я до Прибалтики і від верхів'їв Волги до Карпатських гір. Праслов'янські держави (періоду боротьби з готами, гунами, аварами), держави сарматів, скіфів, склавівнів.

Взаємодія праукраїнських етнодержавних утворень з імперськими державними утвореннями.

Визначальні чинники взаємовідносин: природа, виробництво, етнокультура, релігія, освіта, мистецтво, військо, державницька еліта.

Давні зв'язки праукраїнців та індійців, народів Сходу.

Проблема України та українства на рівнях:

- формування етносу (від роду до племені) у взаємодії з іншими етносами;
- формування нації та національної держави в потоці світової історії;
- доля українства у складі інших держав;
- характер міжнародних відносин за умов незалежності та за умов її втрати.

Література [3–6; 8; 9; 16; 18; 20; 23; 31; 37; 40; 42; 48; 52; 53; 59; 61; 65; 71–76; 81; 84]

Тема 10. Україна: ментальність, доля

Ментальність як вимір історичного та сучасного буття українського народу. Опис та аналіз застосування поняття ментального в історичних, соціологічних, філософських та політологічних дослідженнях з царини сучасного українознавства (персоналії та головні праці).

Українознавство як осягнення національного буття, самовизначення та самоусвідомлення нації.

Прояви національного українського менталітету в архе-, стерео- і монотипах національної культури.

Межі застосування поняття ментального. Розгляд поняття ментального. Ментальне як душа, психологія, національний характер, вдача в поєднанні зі специфікою світосприйняття (“карти-

ною світу”), складом думок, умонастроєм, розумовими здібностями, етнічною єдністю, особливостями психологічного складу.

Роль характеру в долі людини і нації.

Література [5; 9; 11; 12; 15; 18; 25; 27; 30; 34; 35; 37; 40; 42; 46; 48; 53; 56; 57; 66; 69; 70; 78; 83; 85; 86]

Тема 11. Досвід та уроки буття українського народу. Україна: історична місія

Досвід та історичні уроки як наукові категорії. Значення вивчення досвіду та уроків життєдіяльності у процесі суспільного розвитку.

Досвід та уроки буття як синтезована форма прояву закономірностей історичного процесу.

Класифікація і основні типи досвіду.

Місце і роль досвіду (історичних уроків) в системі українознавства.

Досвід і уроки буття як один із визначальних параметрів предмета українознавства, прояву його інтегративної сутності.

Історіософські дослідження досвіду і уроків буття як засіб осмислення проблем українознавства, посилення впливу добутих знань на формування самосвідомості українського народу, його доцільної участі у процесах цивілізаційного розвитку.

Найважливіші напрями соціального досвіду та історичних уроків, які досліджуються українознавчою наукою.

Вивчення досвіду та уроків буття в основних концентрах українознавства, а отже, і сферах їх прояву:

- у сфері етнонаціогенезу, природи, екології;
- у сфері мови та словесності;
- у розвитку суспільства та суспільних відносин;
- у сфері державотворення;
- у галузі науки, культури, освіти, мистецтва;
- у сфері відносин з іншими етносами, націями, державами тощо.

Концепція історичної місії народу як розуміння його визначеної природою самодостатності, як частки вселюдства, що є органічним цілим; як природної доцільності й рівноправності

серед інших; як необхідності повної самореалізації в ім'я блага кожного народу й вселюдства.

Природна визначеність особливих умов розвитку українського етносу: специфікою геополітичного розташування його землі (на стику материків, цивілізацій, культур); незвичайного багатства типів природи, корисних копалин, сприятливого клімату і безмежних можливостей комунікацій з іншими народами; на перехресті світових магістралей і потоків освіти, науки, культури.

Література [2; 6; 9; 11; 16; 18; 21–23; 30; 34; 35; 38; 40; 48; 53; 54; 59; 61; 63; 65; 67; 68; 73; 75; 80–83]

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Формування та розвиток українознавства.
2. Пам'ятки матеріальної та духовної культури українського народу як джерела українознавства.
3. Український етнос: витоки та основні етапи розвитку.
4. Внесок трипільської, кімерійської, слов'янської, скіфосарматської доби в розвиток українців.
5. Три періоди Києво-руської державності.
6. Язичництво і різні гілки християнства.
7. Роль козацтва у здійсненні процесів етнонаціонального розвитку.
8. Ліквідація Гетьманщини, знищення Запорозької Січі.
9. Національно-визвольний рух в Україні в першій половині ХХ ст.
10. Крах основ ленінсько-сталінського режиму в 50–80-ті роки.
11. Винищення речників політичного українства, національної еліти.
12. Роль природи у формуванні людини та нації.
13. Вплив природи на інтелект і мораль, на творення мови.
14. Найдавніші вірування населення України. Релігія і філософія.
15. Взаємозумовленість екологічної, соціальної та духовної кризи.

16. Чужоземна експлуатація української природи в різні історичні епохи.
17. Природоохоронне законодавство та екологічне право України. Охорона ландшафтів.
18. Мова як феномен.
19. Першопочатки українського етносу і мови.
20. Мова в державотворенні та національній ідентифікації.
21. Піднесення народної мови до статусу літературної.
22. Доля мови — доля нації і держави.
23. Проблема витоків української держави та державних утворень на території України в сучасній науці.
24. Київська Русь — історична віха української державності. Галицько-Волинська держава.
25. Автономний статус українських земель у межах Великого князівства Литовського.
26. Українська козацька держава Богдана Хмельницького.
27. Українська держава у другій половині XVII–XVIII ст.
28. Ліквідація Гетьманства та Запорозької Січі наприкінці XVIII ст., її наслідки.
29. Розвиток української державницької думки у XIX — на початку XX ст.
30. Значення Центральної Ради у розвитку державотворчої традиції в Україні. Гетьман Скоропадський. Директорія.
31. Методи і засоби більшовицького упокорення України.
32. Україна та українці у Другій світовій війні та після її закінчення.
33. Державотворчі концепції Д. Донцова, В. Липинського, С. Коновальця, С. Бандери, В. Мельника, І. Багряного, Ю. Бойка-Блохіна, С. Маланюка, Я. Стецька.
34. Дисидентський рух у процесі державотворення.
35. Декларація про державний суверенітет України 16 липня 1990 р. та її значення у державотворчому процесі.
36. Всенародний референдум 1 грудня 1991 р.
37. Прийняття Конституції України 28 червня 1996 р.
38. Матеріальна і духовна культура українців.
39. Генеза і тяглість української культури.
40. Провідні культурні ознаки українського етносу.

41. Трипільська протокультура та її місце в українському культурогенезі.
42. Культурна традиція України-Руси.
43. Українська барокова культура як квінтесенція національного духу, братства в Україні.
44. Києво-Печерська лавра, Острозька і Києво-Могилянська академії як науково-освітні й культурні центри національного відродження XVII–XVIII ст.
45. Міграція української інтелігенції в Росію.
46. Роль Т. Шевченка й Кирило-Мефодіївського братства в духовному відродженні України.
47. Українське національно-культурне відродження у 20-х роках ХХ ст.
48. Нищення українського авангарду у 1930–1960 рр.
49. Види національної культури.
50. Наука — культура — ідеологія: історичні уроки і реалії взаємодії.
51. Філософські погляди Ярослава Мудрого, Володимира Мономаха, Іларіона, Григорія Сковороди, Тараса Шевченка, Івана Франка, Памфіла Юркевича, Лесі Українки.
52. Філософія кордоцентризму. Концепція української філософії серця у творчості П. Юркевича.
53. Стародавні військові традиції праукраїнців.
54. Українське військо 1917–1920 рр.: здобутки і втрати.
55. Січове стрілецтво як світовий феномен військової організації ХХ ст.
56. Бойові дії українських воїнів у складі радянської армії, партизан, в Українській повстанській армії в роки Другої світової війни.
57. Українська культура в контексті сучасних світових культур.
58. Відбиття духовного світу українців у визначних пам'ятках літератури доби Київської Русі.
59. Епохальна роль народних дум та історичних пісень.
60. Українознавча змістовність літературних пам'яток доби Середньовіччя.

61. Буття нації і слова у творчості Т. Шевченка, І. Франка, Лесі Українки, П. Тичини, О. Довженка, О. Гончара, Д. Павличка, В. Симоненка, В. Стуса, Ліни Костенко.
62. Відображення історії українського народу в різних жанрах народнопоетичної творчості.
63. Й. Г. Гердер про Україну та її народ.
64. Особливості розвитку та прояву української національної свідомості.
65. Характерні риси розвитку національної свідомості.
66. Головні чинники розвитку національної свідомості (етнічні, економічні, ідеологічні, політичні, регіональні, культурні тощо).
67. Національна свідомість і сучасний державотворчий процес в Україні.
68. Взаємодія праукраїнських етнодержавних утворень з державними утвореннями сусідських етносів.
69. Україна і світ у княжу добу.
70. Україна і Схід/Захід: історичний екскурс, взаємодія культур.
71. Козацтво як світовий феномен. Міжнародна політика Гетьманату.
72. Колоніалістська та асиміляторська політика Росії в Україні.
73. Міжнародна ізоляція України Росією та Польщею — одна з причин її перетворення на “Велику Руїну”.
74. Українське питання в Європі ХІХ–ХХ ст.
75. Спроби царської Росії, інших сусідніх держав задушити український національний рух. 173 заборони української мови.
76. Україна у Другій світовій війні. Приєднання Галичини, Волині, Поділля, Буковини, Закарпаття.
77. Сталінська політика щодо українських етнічних земель у повоєнний час (проблеми Перемишля, Холма, Більська, операція “Вісла”).
78. Українська діаспора на сучасному етапі.
79. Участь у міжнародних організаціях і програмах.
80. Прояви національного українського менталітету в архетипах, стереотипах і монотипах національної культури.

81. Риси українського характеру як складова структури ментального.
82. Досвід та уроки буття як один із визначальних параметрів предмета українознавства, прояву його інтегративної сутності.
83. “Велесова книга”, “Історія Русів”, синтезуючі праці Д. Бантиш-Каменського і М. Маркевича, М. Максимовича, історіософські погляди Т. Шевченка, М. Костомарова, П. Куліша. “Книги буття українського народу” як перша праця з узагальнення досвіду і уроків вітчизняної і всесвітньої історії.
84. Етнічне як найбільш стійка і тривала ознака людської спільноти. Етногенез українця.
85. Уроки втрат етнічної державності українцями.
86. Козацтво як генератор потуг етнічної консолідації та формування національної держави українців.
87. Історична тяглість державотворчого процесу в Україні та причини його перервності.
88. Уроки життя українства у складі інших держав.
89. Причини і уроки розпаду СРСР.
90. Історичні уроки 12 років державотворчого процесу в незалежній Україні.
91. Україна як “модель” творення розквіту й розпаду держави, суспільства, людини, міжнаціональних зв’язків.
92. Роль України в реформуванні Російської імперії.
93. Історична місія України і українства.
94. Школи українознавства в зарубіжних країнах.
95. Світочі українознавства.

ТЕМИ РЕФЕРАТІВ

1. Концепція, джерела та історіографія українознавства.
2. Історичні уроки трипільської цивілізації.
3. Історичний досвід кімерійців, скіфів, сарматів, антів (духовні, матеріальні та військові традиції).
4. Історичний досвід слов’янських племен (духовні, матеріальні та військові традиції).

5. Військо князя Кия.
6. Українське військово мистецтво в докняжу добу.
7. Походження і ранні етапи історичного розвитку українського етносу.
8. Етнічні процеси в Київській Русі та Галицько-Волинському князівстві.
9. Етнонаціональна консолідація українців у процесі боротьби за свою соціально-політичну та національну незалежність (друга половина XVI — перша половина XVIII ст.).
10. Етнонаціональні процеси в Україні за умов бездержавності (кінець XVIII—XIX ст.).
11. Зміцнення української політичної нації у процесі національно-демократичної революції 1917–1920 рр.
12. Національна демократія, націоналізм і націонал-комунізм у націогенезі українців.
13. Процеси денационалізації в Україні в умовах тоталітаризму.
14. Національно-визвольний рух в умовах спроби лібералізації політичного режиму (друга половина 50-х — перша половина 80-х років).
15. Етнонаціональні процеси в Україні на зламі 80–90-х років.
16. Українська природа, людність, екологія: взаємовпливи і взаємодія у процесі розвитку.
17. Формування і розвиток українського народу в автентичному середовищі.
18. Поетичне, образно-символічне осягнення природи українською людиною.
19. Унікальність української природи.
20. Проблема виходу України зі стану екологічної кризи: тенденції та шляхи.
21. Походження та давність української мови.
22. Мовний образ світу українців. Мова як відображення долі України.
23. Державний статус української мови.
24. Перші прадержави на території України.
25. Київська Русь і Галицько-Волинська держава в контексті загальноєвропейського державотворчого процесу.
26. Походження козацтва.

27. Українська козацька держава.
28. Козацтво: історична давність захисних і консолідуючих функцій.
29. Боротьба за відновлення української державності в період національно-демократичної революції (1917–1920 рр.).
30. Радянська державність України: міфи і реальність.
31. Безперервність, тяглість українського етносу на території України.
32. Національна культура: проблеми теорії і методології, їх значення в системі українознавства.
33. Витоки української культури й проблема тяглості культурної традиції.
34. Українська барокова культура у світовому контексті.
35. Культурологічна рефлексія в становленні української національної ідеї.
36. Українське просвітництво в контексті націокультурного відродження XIX–XX ст.
37. Національна еліта як культурний феномен: специфіка українських реалій.
38. Національна культура в контексті сучасного державотворення і шляхи формування цілісного українського світу.
39. “Велесова книга”, билини київського циклу і “Слово о полку Ігоревім” як український національний літопис.
40. Значення творчості Г. Сковороди й І. Котляревського для відродження національної свідомості українців.
41. Історія Русів — історичне, літературне та патріотичне джерело.
42. Україна й українці в поетичній творчості Т. Шевченка.
43. Ідея національного відродження в літературі 20–30-х років XX ст.
44. Фольклор у системі українознавства.
45. Українська словесність як синтез фольклору і писемної літератури.
46. Українська національна свідомість.
47. Структура національної свідомості. Шляхи розв’язання суперечностей між елітарною та масовою національною свідомістю.

48. Національна свідомість у контексті сучасних етнополітичних процесів в Україні.
49. Україна і світ: від найдавніших часів до періоду Києво-Руської держави.
50. Роль і значення князів Святослава, Володимира, Ярослава Мудрого, Володимира Мономаха, Данила Галицького для державності України.
51. Україна — Литва — Польща: проблеми сусідства, політико-державних і культурних відносин (XV–XVII ст.).
52. Видатні постаті України: Петро Сагайдачний, Петро Дорошенко, Іван Богун, Богдан Хмельницький, Іван Мазепа, Пилип Орлик.
53. Україна у складі Московського царства та Російської імперії (1654–1917 рр.): основні проблеми та історичні уроки.
54. Уроки історичних відносин України з Польщею, Туреччиною, Молдавією, Угорщиною і татарами.
55. Особливості політико-культурного життя українців в Австро-Угорській імперії.
56. Становлення української державності (ЗУНР, УНР, 1917–1921 рр.) та сприйняття світом державотворчих процесів в Україні.
57. Україна у складі СРСР.
58. Україна і Росія: взаємовплив у процесі історичного розвитку.
59. Роль М. Грушевського, В. Винниченка, С. Петлюри і П. Скоропадського в утворенні держави Україна.
60. Роль С. Бандери і воїнів УПА в утвердженні волі України.
61. Україна та світове українство.
62. Націоналізм, правозахисний рух в Україні.
63. Новітня українська держава і світ.
64. Сутність і генеза поняття ментальності.
65. Ментальність і процеси націо-, державотворення.
66. Закономірності, важливіші уроки етногенезу українців і формування їх етнічної території.
67. Українське державотворення: історичний досвід, уроки і сучасні проблеми.

68. Україна і українці у світовому цивілізаційному розвитку: досвід, історичні уроки, сучасні проблеми.
69. Історична місія українського народу: природна та суспільно-політична обумовленість.
70. Україна і світ: уроки минулого і сучасність.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. *Антонович Д.* Українська культура. — Мюнхен, 1988.
2. *Багрянний І.* Національна ідея та націоналізм // Сучасність. — 1992. — №4.
3. *Баран В. Д., Баран Я. В.* Походження українського народу. — К., 2002.
4. *Баран В. Д., Козак Д. М., Терпиловський О. М.* Походження слов'ян. — К.: Наук. думка, 1991.
5. *Бичко А. К.* Сократівська “внутрішня людина” в ментальності українців // Україна — Греція: історія та сучасність. — К., 1993.
6. *Бойко Ю.* Шлях нації // Філософсько-світоглядні засади українського націоналізму. — Париж; К.; Львів: Укр. слово, 1992.
7. *Бочковський О.* Наука про націю та її життя. — Нью-Йорк, 1958.
8. *Брайчевський М.* Конспект історії України. — К., 1994.
9. *Велесова книга.* — К., 2004; Збірка поліських пам'яток V–IX ст. // Хроніка. — 2000. — 1994. — № 3–4.
10. *Вівчарик М., Карташов Р.* По шляху консолідації нації // Розбудова держави. — 1996. — № 2. — С. 14–18.
11. *Від коріння до крони: Українське оповідання XIX — початку XX ст.* — К., 1993.
12. *Вовк Ф.* Антропологічні особливості українського народу. — К., 1994.
13. *Горенко-Баранівська Л. І.* Культура як українознавство. — К., 2003.
14. *Грабович О.* Колоніальна спадщина в сьгоднішній Україні // Арка, 1994.

15. *Григорій Н. Я.* Українська національна вдача. — Вінніпег; Манітоба, 1941.
16. *Грушевський М.* На порозі нової України. — К., 1991.
17. *Грушевський М. С.* Історія України-Руси: В 11 т., 12 кн. — К.: Наук, думка, 1991–1997.
18. *Грушевський М.* Хто вони такі українці і чого вони хочуть? — К., 1991.
19. *Гумилев Л. Н.* Етносфера: Історії людей и історія природи. — М., 1993.
20. *Дзюба І.* Інтернаціоналізм чи русифікація? — Мюнхен: Сучасність, 1968.
21. *Донцов Д.* Історія розвитку української національної ідеї. — К., 1991.
22. *Дорошенко Д.* Нарис історії України. — Львів: Світ, 1991.
23. *Енциклопедія українознавства: В 10 т. / За ред. В. Кубійовича.*
24. *Етнічний довідник. Етнічні меншини в Україні.* — К., 1996.
25. *Етнічний довідник: У 3 ч. — Ч. 1. Поняття та терміни.* — К., 1997.
26. *Єрмоленко С.* Українська мова в системі українознавства // Вісн. КГУ імені Тараса Шевченка: Українознавство. — 1994. — Вип. 1.
27. *Життя етносу: Соціокультурні нариси: Навч. посіб. / Б. Попов та ін.* — К., 1997.
28. *Забужко О.* Філософія української ідеї та європейський контекст. — К., 1992.
29. *Заставний Ф.* Українські етнічні землі. — Львів, 1993.
30. *Іванишин В., Радевич-Винницький Я.* Мова і нація. — Дрогобич, 1994.
31. *Історія України / Відп. ред. В. Смолій.* — К., 1997.
32. *Історія української культури / За ред. І. Крип'якевича.* — К.: Либідь, 1995.
33. *Історія української мови: Хрестоматія / Упоряд. С. Я. Єрмоленко, А. К. Мойсієнко.* — К., 1996.
34. *Історія української школи та педагогіки: Хрестоматія.* — К.: Знання, 2003.

35. Кононенко П. П. Українознавство: Підручник. — К.: Либідь, 1996.
36. Кононенко П. П., Кононенко Т. П. Феномен української мови. — К., 2000.
37. Кононенко П. П. “Свою країну любіть...” — К.: Твім Інтер, 1996.
38. Кононенко П. П. Українська література. Проблеми розвитку. — К., 1994.
39. Кононенко П. П., Денисюк С. П., Хоменко О. А. Хрестоматія з української літератури для X і XI класів. — К., 1998, 1999.
40. Кононенко П. П., Кононенко Т. П. Український етнос: генеза і перспективи. — К., 2003.
41. Кононенко П. П., Неділько В. Л. Дніпрова хвиля: Хрестоматія з української літератури. — К., 1989, 1991, 1993.
42. Костомаров Н. Две русские народности // Исторические монографии и исследования. — 2-е изд. — СПб., 1872. — Т. 1. — С. 51–109.
43. Кресіна І. О. Українська ідея та національна свідомість: адекватність, мрія чи вигадка // Схід. — 1997. — № 5.
44. Крисаченко В. С. Українознавство: Хрестоматія-посібник: У 2 кн. — К.: Либідь, 1996.
45. Культурне відродження в Україні: історія і сучасність. — Тернопіль, 1993.
46. Кульчицький О. Риси характерології українського народу // Енцикл. українознав. — Мюнхен; Нью-Йорк, 1942. — Т. 1, 2.
47. Латиський В. Коли і як етнічна група стає нацією і перестає нею бути // Дзвони. — 1931. — Ч. 3.
48. Липа Ю. Призначення України // Просвіта. — Львів, 1992.
49. Літопис руський. — К., 1989.
50. Людина і довкілля: Антологія: У 2 кн. — К., 1995.
51. Мірчук І. Світогляд українського народу. Спроба характеристики // Генеза. — 1994. — № 2.
52. Мова державна — мова офіційна. — К., 1995.
53. Націоналізм. — К., 2000.
54. Національні інтереси. — Львів, 1996. — Ч. 1.

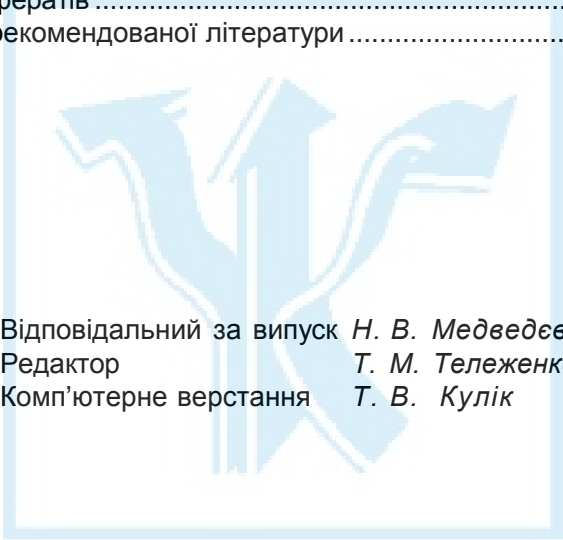
55. *Національні процеси в Україні: історія і сучасність: Док. і матеріали: У 2 ч. / Упоряд. І. О. Кресіна та ін.; За ред. В. Ф. Панібудьласки. — К., 1997.*
56. *Нельга О. В. Теорія етносу: Курс лекцій. — К.: Тандем, 1997.*
57. *Нечуй-Левицький І. Світогляд українського народу. — К., 1992.*
58. *Огієнко І. Українська культура. — К., 1991.*
59. *Павленко Ю. Історія світової цивілізації: Соціокультурний розвиток людства. — К.: Либідь, 1996.*
60. *Півторак Григорій. Українці: звідки ми і наша мова? — К., 1993.*
61. *Поєрїбний А. Г. Раз ми є, то де? — К., 2003.*
62. *Поєрїбний А. Г. Якби ми вчилися так, як треба. — К., 2000.*
63. *Пославський І. Між Сходом і Заходом // Дзвін. — 1990. — № 10.*
64. *Природа і етнос / Відп. ред. В. С. Крисаченко. — К., 1994.*
65. *Рудницький С. Чому ми хочемо самостійної України. — Львів: Світ, 1994.*
66. *Сазоненко Г. С. Педагогіка успіху. — К.: Гнозис, 2004. — 684 с.*
67. *Сич О. Фактори збереження етнічної самосвідомості українських канадців // Філософ. і соціол. думка. — 1993. — № 5.*
68. *Сміт Ентоні. Національна ідентичність: Пер. з англ. — К., 1994.*
69. *Сніжко В. В. Ідеологія терену. — К., 2004.*
70. *Сочинський В. Чужинці про Україну. — К., 1992.*
71. *Старосольський В. Теорія нації. — Відень, 1922.*
72. *Терещенко Ю. І. Україна і європейський світ: Нарис історії від утворення старокиївської держави до кінця XVI ст. — К.: Перун, 1996.*
73. *Україна XVII ст. Між Заходом та Сходом Європи. — К.: Венеція, 1996.*
74. *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. — К., 1992. — Вип. 1.*

75. *Українознавство в розбудові держави* // Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. — К., 1994.
76. *Українознавство в розбудові громадянського суспільства* // Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. — К., 2003.
77. *Українознавство: Хрестоматія: У 2 т.* — К.: Либідь, 1992.
78. *Українська душа.* — К., 1992.
79. *Українська культура: історія і сучасність: Навч. посіб.* — Львів: Світ, 1994.
80. *Українське слово: Хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ ст.: В 4 кн.* — К., 1994–1995.
81. *Ухвали III Світового форуму українців.* — К., 2001.
82. *Феномен української культури.* — К., 1996.
83. *Філологія як українознавство: Навч. посіб. / Упоряд. П. П. Кононенко та ін.* — К., 2003.
84. *Центральна Рада і український державотворчий процес (До 80-річчя Центральної Ради)* // Матеріали наук. конф. — К., 1997.
85. *Шлемкевич М. Загублена українська людина.* — К., 1992.
86. *Янів В. Українська вдача і наш виховний ідеал.* — Мюнхен; Тернопіль, 1992.
87. *Яценко Б. Велесова книга — пам'ятка IX століття* // Хроніка-2000. — 1995. — № 1.
88. *Брайчевський М. Літопис Аскольда.* — К., 2001.

МАУП

ЗМІСТ

Пояснювальна записка	3
Навчально-тематичний план вивчення дисципліни “Українознавство”	7
Програмний матеріал до вивчення дисципліни “Українознавство”	7
Питання для самоконтролю	15
Теми рефератів	19
Список рекомендованої літератури	23

Відповідальний за випуск *Н. В. Медведєва*
Редактор *Т. М. Тележенко*
Комп'ютерне верстання *Т. В. Кулік*

Зам. № ВКЦ-2019

Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП)
03039 Київ-39, вул. Фрометівська, 2, МАУП